

Μακεδονικά

Τόμ. 17, Αρ. 1 (1977)

Γ. Καφταντζή-Θ. Τενεκετζή, Η ιστορία της Ηρακλείας Νομού Σερρών και Λαογραφικά Ηρακλείας

Αθαν. Αγγελόπουλος

doi: [10.12681/makedonika.390](https://doi.org/10.12681/makedonika.390)

Copyright © 2014, Αθαν. Αγγελόπουλος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Αγγελόπουλος Α. (1977). Γ. Καφταντζή-Θ. Τενεκετζή, Η ιστορία της Ηρακλείας Νομού Σερρών και Λαογραφικά Ηρακλείας. *Μακεδονικά*, 17(1), 468–469. <https://doi.org/10.12681/makedonika.390>

Δεύτερον, η πληροφωρία του συγγραφέως (σ.18), ότι το χωρίον ήρίθμει άνω των 4.000 κατοίκων κατά τας άρχάς του 20ου αιώνος, έλέγχεται άνακριβής, διότι, συμφώνως πρός άπογραφών των χωρίων της έπαρχίας Θεσσαλονίκης του 1911, πρωτοβουλία της μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, η Μπάλτζα είχε, τό 1911, 446 οικίας, 996 άρρενας και 979 θήλειες, σύνολον δηλαδή κατοίκων 1975 (βλ. 'Ιστορικόν 'Αρχείον Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, Φάκελ. 936).

Τέλος, άξιόπιστον άρχαιακόν ύλικόν περί της περιοχής αυτής Θεσσαλονίκης, όπου τά χωρία: Μπάλτζα, Μπαλάφτσα, Δαούτ-Μπαλή, Νεοχωρούδα, Γραδεμπόριον, 'Ασβεστοχώρι, Δουδουλάρ, Λιγκοβάνη και Σωχός, άπόκειται εις τους φακέλους 537, 538, 539β, 539δ, 540β, 541α, 543, 933, 934, 1050, 1051, 1052, 1056 και 1057 του προμνημονευθέντος άρχείου, τό όποϊόν άξιοποιούμενον θά διεφώτιζεν επί πλέον την κοινοτικήν, την εκκλησιαστικήν, την εκπαιδευτικήν και την έν γένει έθνικήν κατάστασιν του νευραλγικού τούτου γεωγραφικού διαμερίσματος της Θεσσαλονίκης κατά τό β' ήμισυ του 19ου αιώνος μέχρι των βαλκανικών πολέμων.

'Ιδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου

ΑΘΑΝ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΛΟΣ

Γ. Καφταντζή - Θ. Τενεκετζή, 'Η Ιστορία της 'Ηρακλείας Νομού Σερρών και Λαογραφικά 'Ηρακλείας, Σέρρες 1973, σελ. 297.

'Όπως η «'Ιστορία της Μπάλτζας» του Δ. Καμπασακάλη, ούτω και η «'Ιστορία της 'Ηρακλείας» των Γ. Καφταντζή - Θ. Τενεκετζή έρχεται νά πληρώση κενόν εις την ιστοριαν των ελληνικών πόλεων και κοινοτήτων της Μακεδονίας κατά την περίοδον της τουρκοκρατίας. Έν προκειμένω, δίδεται συνολική και όσον τό δυνατόν πληρεστέρα εικόν της Ιστορίας εις τό πρώτον μέρος της έργασίας (σ. 9-248) και του λαογραφικού πλούτου εις τό δεύτερον μέρος αυτής (σ. 249-297) της ζωντανής επί τουρκοκρατίας ελληνικής κοινότητος Τζιουμαγιάς (νύν 'Ηρακλείας), του καζά Δεμίρ-Ισάρ εις τό σαντζάκιον Σερρών.

Θά έξάρω τά σημεία εκείνα της έργασίας, τά αναφερόμενα εις την κοινοτικήν, την εκπαιδευτικήν, την εκκλησιαστικήν και την έθνικήν κατάστασιν της ελληνικής κοινότητος Τζουμαγιάς επί τουρκοκρατίας, τά όποια, έξ άλλου, είναι και τά πλέον ένδιαφέροντα. Τό δεύτερον μέρος συγγραφέν υπό του Θ. Τενεκετζή, δέν θά με άπασχολήση λόγω άναρμοδιότητος.

Κοινοότης Τζουμαγιάς. Μέχρι του 1894 τό έλληνοβλαχικόν στοιχείον Τζουμαγιάς, έγκατασταθέν εκεί περί τά τέλη του 18ου και τας άρχάς του 19ου αιώνος εκ Δυτικής Μακεδονίας και 'Ηπείρου, ήτο διτηρημένον εις δύο συνοικισμούς, άνταγωνισζόμενους ό εις τόν άλλον, τόν Αύγουστον όμως του 1894 διά του «Κανονισμού της ελληνικής όρθοδόξου κοινότητος Δζουμαγιάς-Βαϊρακλή», επικυρωθέντος υπό του Οίκουμεικού Πατριάρχου, έπήλθεν η συνένοσις των δύο τούτων συνοικισμών μέ λιαν θετικά άποτελέσματα διά την επιβίωσιν του αυτόθι ελληνικού στοιχείου. Τό κείμενον του ένδιαφέροντος τούτου κανονισμού δημοσιεύεται τό πρώτον εις την παρούσαν έργασίαν, ως μία μοναδική πηγή διά την κατάστασιν του ελληνισμού της περιοχής αυτής (σ. 81-88), όπως ούτος προβάλλει μέσφ του κοινοτικού και εκκλησιαστικού καθεστώτος της περιόδου αυτής. 'Ο κανονισμός άποτελείται άπό 9 άρθρα, ύπογραφόμενα άπό 68 άντιπροσώπους, αί ύπογραφαί των όποιων βεβαιούνται υπό του μητροπολίτου Μελενίκου Κωνσταντίνου (1894-1899). 'Η σημασία της ίδρύσεως της νέας κοινότητος Τζουμαγιάς, μέ ένα κανονισμόν άνταποκρινόμενον εις τας τότε περιστάσεις, ύπήρξε μεγάλης σπουδαιότητος διά την άντιμετώπισιν ιδίαι των ξένων προπαγανδών εις την 'Ανατολικήν Μακεδονίαν.

Σχολική κατάσταση. Δίδεται (σ.116-126) λεπτομερής πίναξ διδασκάλων μετά βιογραφικῶν στοιχείων ὅσων ὑπῆρξαν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Τζουμαγιάς κατὰ τὴν περίοδον 1883-1916. Καί ἡ κοπιώδης προσφορά αὐτῆ τοῦ συγγραφέως τοῦ πρώτου μέρους τῆς ἐργασίας συμβάλλει, ὅπως ἴσχυε, εἰς τὴν περαιτέρω ἐξέλιξιν τῆς σχολικῆς κινήσεως εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας τῆς τουρκοκρατίας εἰς τὴν Μακεδονίαν.

Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία. Ἡ Τζουμαγιά ἐξειλίχθη σὺν τῷ χρόνῳ εἰς χειμερινὴν ἔδραν τοῦ ἐκάστοτε μητροπολίτου Μελενίκου. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ὁ συγγραφεὺς τοῦ πρώτου μέρους τῆς ἐργασίας παραθέτει λεπτομερεῖς ἐπισκοπικοὺς καταλόγους τῆς ἐπαρχίας αὐτῆς, ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Τζουμαγιάς μέχρι σήμερον, λίαν διαφωτιστικοὺς ὡς πρὸς τὰ βιογραφικὰ στοιχεῖα τῶν μητροπολιτῶν Μελενίκου. Οὗτοι ἦσαν: Λεόντιος ὁ Α' (1769-1796), Ἀνθίμος ὁ Β' (1796-1820), Σαμουὴλ (1820-1830), Γρηγόριος ὁ Γ' (1830-1837), Διονύσιος ὁ Γ' (1837-1875), Προκόπιος (1875-1891), Ἀλέξανδρος (1891-1894), Κωνσταντῖνος (1894-1899), Λεόντιος (1899-1900), Ἰωακείμ (1900-1903), Εἰρηναῖος (1903-1906), Αἰμιλιανὸς (1906-1911), Κωνσταντῖνος (1911-1913), Παρθένιος (1913-1921), Νεόφυτος (1922-1931), Βασίλειος (1930-1967) καὶ Ἰωάννης (1967-). Οἱ τελευταῖοι τέσσαρες συνεχίζουν τὴν ἱστορίαν τῆς μητροπόλεως Μελενίκου ὡς μητροπολίται Σιδηροκάστρου, ἔχοντες ἔδραν τῶν τῶ Σιδηροκάστρου, ἐνθα κατέφυγον οἱ περισσότεροι Ἕλληνες κάτοικοι Μελενίκου μετὰ τὸ 1923, δετὴ ἡ πόλις καὶ τὸ βόρειον τμήμα τῆς ἐπαρχίας Μελενίκου παρεχωρήθησαν βιάσει τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου εἰς τὴν Βουλγαρίαν.

Ἐθνικοὶ ἀγῶνες. Ἡ κατ' ἐξοχὴν προσφορά τοῦ συγγραφέως τοῦ πρώτου μέρους τῆς ἐργασίας ἔγκειται εἰς τὴν ἐπιτυχή ἀναδίπλωσιν τῆς ἱστορίας τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος εἰς τὴν Τζουμαγιάν καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὴν λοιπὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν. Αἱ ἔνοπλοι ἑλληνικαὶ ὁμάδες τῆς Τζουμαγιάς διεδραμάτισαν ρόλον ἀμυντικῆς θωρακίσεως τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας ἐναντίον τῶν ὀργάνων τῶν ἐπιρροῶν προπαγανδῶν, κυρίως τῶν Βουλγάρων καὶ δευτερευόντως τῶν Ρουμανοφίλων. Διεκρίθησαν ὡς ἡγετικά στελέχη τῶν ἐνόπλων ἑλληνικῶν σωμάτων οἱ: Θανάσης Χατζηπανταζῆς, Στέργιος Βλάχμπης, Θωμὰς Τζιντζής, Δημήτριος Ρώτσκας, Νικολάκης Καλαμαρτζής, Γιάννης Πατσιάκας κ.ά.

Μερικαὶ διορθώσεις καὶ συμπληρώσεις. Ἡ βλαχικὴ λέξις Ἰσβουρου (πληθ. Ἰσβουρι) = πηγὴ, βρύση, δὲν εἶναι ρουμανικῆς ἀλλὰ σλαβικῆς προελεύσεως, ἐκ τῆς σλαβικῆς λέξεως ἰζνορ = πηγὴ (βλ. σ. 19, σημ. 3). Ὁ τέως ἐπίσκοπος Χαριουπόλεως Κωνσταντῖνος Ἀσημάδης κατὰ τὸ 1911 ἐξελέγη μητροπολίτης Μελενίκου (1911-1913) καὶ οὐχὶ Σιδηροκάστρου, ὅπως σημειώνει ὁ συγγραφεὺς (σ. 96), τιμᾶται δὲ ἡ μνήμη του ὡς ἔθνομάρτυρος ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ μητροπολίτου Μελενίκου, κατακρεουργηθέντος ὑπὸ τῶν Βουλγάρων εἰς τὸ Σιδηρόκαστρον τὴν 25 Ἰουνίου τοῦ 1913. Ἔργον τῆς Τοπικῆς Συνόδου τοῦ 1872 ἐν Κωνσταντινουπόλει δὲν ὑπῆρξεν ὁ ἀφορισμὸς τοῦ Βουλγάρου Ἐξάρχου διὰ τὰ ἐπέλθον τὸ Σχίσμα (σ. 151), ἀλλὰ ἡ καταδίκη τοῦ ἐθνοφυλετισμοῦ ὡς αἰρέσεως καὶ τῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ ὡς Σχισματικῶν, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ βουλγαρικοῦ ζητήματος. Κατὰ τὴν ὑπ' ὄψιν περίοδον, τέλος, δὲν ἔχομεν «αὐτοκέφαλη βουλγαρικὴ ἐκκλησία» (σ.151), ἡ ὁποία ἀνεγνωρίσθη, ὡς τοιαύτη, πολὺ ἀργότερον, μετὰ τὴν ἄρσιν τοῦ βουλγαρικοῦ Σχίσματος.

Ἰδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου

ΑΘΑΝ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ